

Бүгүн – Республиканы бла Билимни күнлери

Байрам күн, кыркъауз ай (сентябрь), 1, 2023 жыл

№ 105 (21306)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Республиканы күню бла АЛГЪЫШЛАУУ

Хурметли жерлешле! Битеу жюрегимден сизни Къабарты-Малкъарны Кыраллыгыны күню бла алгышлайма.

Къабарты-Малкъарны жангы Конституциясы къабыл кёрюлген күнде, 1997 жылда 1 сентябрьде, кыралган бу байрам республиканы экономикада, социал жашауда эмда маданият айныуда жарык жетишимлери болган тарыхлы жолун белгилейди.

Къабарты-Малкъарны тохташыуу Россейни къадары бла кыты байламыкъады. Бюгюн да, озган жылга къарай, биз Россей къарал бла бирлики сайлаган ата-бабаларыбызны тюз оноуларына, акылылыкларына ыспас этебиз.

Алай кезиледе бирлики, ышануулукну, тёллени байламыклары ёсдюрюню, тууган жеринги тарыхын багъалону, ёмюрле бла кыралган шухулук бла кырындышлык төрелени айныуларыны, инсанлык эмда патриот сезимлени

къыйматлыкъларыны, кыралны бла республиканы аллында жууаплылыкны магъанлылыкларын бютюн ангылайбыз.

Бюгюнлюкде жангы чакырыулары болумларында ол сезимле бла къыйматла жамаатыбызны андан да бек бирикдиредиле, мындан ары ышанулу атларга тынгылы мурдор боладыла.

Биз келлик заманга таукеллик бла къарайбыз. Заманны къыйынлыгына да къараманлай, республика тийишли айныуу юлголерин кёрпозтеди.

Ата журтха сыймеклик, иш кёллюк, кесибизге ышануулук бизни күню этедиле, къыйын борчларына тамаларга болушадыла.

Анга жарык юлго – энчи аскер операция бардырылган тийреледе аскер борчларын тийишлисина тындырган жерлешлибиз, ала Россейни сейирлерин, келлик тёллени кюркюусулуклары кеслерин аймаганлай кыруулайдыла. Жигитлерибизни ёсдюрюню, юйретген ата-аналары аллында баш урабыз.

Бирлигибизни бла биригиюлюбюзю саклай эмда кюлей, бирлешип уруна, биз ёз Къабарты-Малкъарны бла Ата журтубузну игилине деп салган борчларыбызга жеталыгыбызга толу ийнанам.

Битеу жюрегимден республиканы халкъына саулык-есенлик, агъурулулук тежейме.

жууаплы, алай эсе да, кёлге асыулу жумушлары башланганыны чагъыды.

Окъуган заман – ол кесинги хунеринги эмда факхмунгу ачыкларга, айнытырга, уллу жашауга тийишли билимини алган кезиуде.

Бюгюнлюкде биз республикада билим беруу качестволу болур ючюн битеу да онганы кырайбыз. Школчага, эм сабий садла ишлейбиз, аланы шеңдоголо оборудование бла жалчытобиз, профессионал билим беруу инфраструктурасын жангыртабыз, школчулагъа, студентлеге, педагоглага окырга эмда ишлерге таптык болурча хар затны да этебиз.

Къабарты-Малкъарда хурметли эмда магъаналы усталыкъга кертчи болган усталла бла насийхатчыла урунадыла. Ышанам, биз барыбыз да бирге жууук заманда республикада билим беруу системаны андан да бийик, иглендирилген, жангы даражага чыгарлыкыбыз.

Таза жюрекден барыгызга да саулык, ахшылык эмда жетишилме тежейме.

Жангы окуу жылны башланганы бла алгышлайма, багъалы шухла!

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы К.В. Коковну Билимни күню бла АЛГЪЫШЛАУУ

Багъалы школчула бла студентле, хурметли ата-анала бла педагогла!

Сизни Билимни күню бла алгышлайма. Бу аламат, энчи байрам бизни барыбызга да багъалыды. Хар адамны да аны бла байламы жылы сезимлери бардыла. Школчулагъа, эм алга уа бизни биринчи класска барлыкчыларыбызга, бу күнде кесини эшиклерин билимни сейирлик дунясы ачады, техникумлары, колледжлени эмда вузлары биринчи курсларына барлык студентлеге уа бу күн кеслерини усталыкларына уллу жолу башланууду, педагоглага сыйген ишлерине къайтхан күню, ата-аналага уа юйорде

1 сентябрь – Къабарты-Малкъарны Кыраллыгыны күню

Ариу адетлени, тамаша табийгъатны, къонакъбайлыкны айбат жери

Къабарты-Малкъарны Кыраллыгыны күню – республиканы баш магъаналы байрамыды. 1997 жылда, жангы Конституция къабыл кёрюлгенинен сора, республиканы Парламенти байрамны 1 сентябрьде белгилеуну дурус кёргенди.

Республика къонакъбайлыгы, ариу жерлери, жарык адамлары бла белгиледи. Аны Уллу Ата журт урушха дери тарыхыны юсюнден айтханда, 1936 жылны 5 декабринде РСФСР-ни ичинде Къабарты-Малкъар Автоном Совет Социалист Республика кыралганды. Аны халкъы тамлагъады жарык күннге ийнануурунганды, жашаганды, алай ол жарыктыкны жер башыны эм къанлы урушу бузганды, ызы бла ёмюрледен жашап келген жеринден малкъар халкъ Орта Азияга кечюрюлгенди. 1957 жылда, таулула жерлерине къайтарылгандан сора, республика да алгыннгы миллет-политика болумуна къайтышханды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъар Республиканы кырал саугъалары бла белгилеуну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны УКАЗЫ

Кеп жылланы жетишимли эмда бет жарыкты урунганлары ючюн:

Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларга

БАРАГУНОВ Руслан Ерожиовични – «Кырал музыка театр» маданиятны кырал казна учреждениясыны директорун

ЖУРАВЛЕВ Андрей Ивановични – Прохладна муниципал районну жер-жерли администрациясыны таматасын

УЛИМБАШЛАНЫ Хасанбийни жашы Арсланни;
сыйлы атланы атарга:
«Къабарты-Малкъар Республиканы халкъ суратчысы»

КОНИН Анатолий Васильевичге – «Россейни суратчыларыны союзу» Битеуроссей чыгармачылык жамауат организацианы келечисине,

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы артисти»

ШАУАЛАНЫ Ахматни жашы Рамазаннга – «Балкария» фольклор-этнография кырал тенгесу ансамбль» маданиятны кырал казна учреждениясыны балетини тамата артистине,

«Къабарты-Малкъар Республиканы сыйлы врачы»

ДОБАГОВА Римма Мухамедовнагъа – Терк муниципал районну «Ара район больница» саулык сакълауу кырал бюджет учреждениясыны поликлиникасыны функциональный диагностика враччына,

«Къабарты-Малкъар Республиканы саулык сакълаууну сыйлы ишчиси»

МИСИРЛАНЫ Жанетагъа, Дадашны кызына – Къабарты-Малкъар Республиканы Саулык сакълауу министрствосуну «Туберкулёзга къажуу диспансер» саулык сакълауу кырал бюджет учреждениясыны аптекасыны таматасына,

«Къабарты-Малкъар Республиканы билим берууноуну сыйлы ишчиси»

ГОНИБОВА Фатима Латифовнагъа – Къабарты-Малкъар Республиканы Жарыкландыруу эм илму министрствосуну лицензирование эмда кырал аккредитация бёлюмоню таматасына,

«Къабарты-Малкъар Республиканы промышленностуну сыйлы ишчиси»

ШАРДАНОВ Валерий Нажмудиновичге – «Баксан-Автозапчасть» чекленген жууаплылык болган бирлешмени генеральный директоруна,

«Къабарты-Малкъар Республиканы эл мюлкюноуну сыйлы ишчиси»

ТАОВ Валерий Башировичге – производство жаны бла директору орунбасарына – «Шимал Кавказын тау эмда тау этекледе бахчылыкны илму-излем институту» федерал кырал бюджет илму учрежденияны тамата агрономуна,

«Къабарты-Малкъар Республиканы халкъны социал кыруулауда сыйлы ишчиси»

ГОЛОВКО Елена Яковлевнагъа – Къабарты-Малкъар Республиканы Уруну эмда социал кыруулауу министрствосуну «Прохладна сабий юй-интернат» кырал казна учреждениясыны урунуу жаны бла инструкторуна.

Къабарты-Малкъар Республиканы
Башчысы **К. КОКОВ**

Нальчик шахар, 2023 жылда 31 августда, №90-УГ

Таппандырыу

Къурулушла болжалдан алгъа толтуруладыла

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Казбек Коков «Кавказ» Р-217 федерал автомобиль жолда Бахсан черекни юсю бла тартылган кёпюрнө тынгылы ремонтну барыуна кыраганды. Ол эм уллу ауурлукъ таянган участкады, аны бла суткагъа 35 минг чакълы бир улоу ётеди.

Эки ызы кёпюр трафики кётюралмай башлаганды эмда анга жангыртуу изленгенди. Аны бла байламлы «Кавказ» Уп-рдор сооруженианы төрт ызгъа дери кенгертеди, аны бюгонню ауурлукъну кётюрю онглары да боллукъдула. Къурулушчула ишлеринде заранлагъа чыдамлылыкны эмда асфальтны жабышыуун кючлеген жангы технологияны хайырлангандыла. Кёпюрде дагыда жарыкылык берген шендоюлю ызла, тазалаучу сооружениала бла бузулаукъда учаламазча комплексле боллукъдула.

Ишле белгиленген заман болжалдан алгъа тындырыладыла, аланы ахырына сентябрьде жетдири умулдула.

Ыразылык

Казбек Коков белгили симфониялы оркестрни келечилери бла тюбешгенди

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысы Казбек Коков Санкт-Петербургну Д.Д. Шостакович атлы филармониясыны академиялы симфония оркестрини Россейни сыйлы коллективини

тамата дирижёр Николай Алексеев эмда филармонияны директору Илья Черкасов бла тюбешгенди. Оркестр Нальчикде гастрольладады, ала оркестрини художестволу таматасы СССР-ни халкъ артисти Юрий Темиркановну юбилейине жораландыла, анга быйыл 85 жыл толлукъду.

Юрий Темирканов 1988 жылдан бери Санкт-Петербургну филармониясыны академиялы симфония оркестрини Россейни сыйлы коллективини художестволу таматасыды, ол кеп жылланы оркестрини тамата дирижёр болганды. Оркестрини жаснау эмда дунияда белгили болуу аны аты бла байламлыды.

Аты айтылган къауумну Нальчикде концертле бергени жарыкъ маданият болумду. Дуня классиканы шедеврлери эшитилгендиле – Чайковскийни, Брамсны, Рахманиновну, башха белгили композиторланы чыгармалары.

Казбек Коков къонакыла бла Къабарты-Малкъар Б.Х. Темирканов атлы къырал филармонияны айнытуу соруулары сюзгенди. Ол дагыда арт жыллада коллективге себеплик этген амалланы юсюнден да айтханды: айлыкны кётюрюню, жаш музыкчылагъа келлендириу төлеулени, материал-техника жалчытылынуу, чыгармачылыкъ проектлеге грант себепликени. Башха болушлукъ тапдырыча онглагъа да эс бурулганлай турады.

Республиканы оноучусу оркестрини къауумна регионга келгенлери, «республиканы Кыраллыгыны кюнине уллу саугъа этгенлери, хурметли жерлешибиз Юрий Хатуевичге энчи эс буруп, сый-намыс бергенлери» ючюн Къабарты-Малкъарны халкыны атындан ыразылыгын билдиргенди.

Оноулашыу

Байламлыкыла жюрютюню амалларын сюзгендиле

Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коков Мелитопольну администрациясыны таматасы Галина Данильченко бла тюбешгенди. Бусагъатда ол республикагъа ишчи жолоучулукъ бла келип турады.

Ала байламлыкыла жюрютюю, ол санда Мелитопольну «Ата журтну къорулаучулары» фонду бёлюмон айнытуу жаны бла соруулагъа къарагандыла. «Бюгон ушагыбыз СВО-гъа къатышхан аскерчилерибизге эм аланы ююрлерине болушлукъ этиуно юсюнден болганды. Галина Данильченкогъа республика эм муниципалитет даражалада къаллай мадарла этилгенлери, барыбозгъа да магъаналы ишде жамауатны жерини юсюнден айтханма», - дегенди республиканы оноучусу.

Казбек Валерьевич Галина Викторовнагъа регионга келгени ючюн ыразылыгын билдиргенди эмда тамамлагъан магъаналы, бюгонлюкде къыйын ишлеринде жетишимле тежегенди.

Ариу адетлени, тамаша табийгъатны, къонакъбайлыкны айбат жери

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъар Шимал Кавказны ортасында орналады, къыбылада къоншулу Гюржюдо, шимал жанында – Ставрополье, къонбатышда – Къарачай-Черкес, къончыгъышда – Шимал Осетия.

Регионда бийикликлери 5 минг метрден атлагъан жети тау барды. Аладан эм белгилеси Элбрусду. Мында къышда лыжачыла, тири солуну сыйгенле жыйыладыла, жайда – таза хауадан зауулукъ алыргъа, сейирлик жолоучулукълагъа чыгаргъа сыйгенле. Ариулуклары бла кез къаматхан эм терен карст кёллени къауумна кирген Чирик кёллени бир кёрген аланы унутмайды. Аны бла кеп сейир шарт да байламлыды, юлгоге кюн сайын андан 77 миллион литр суу чыгады, кесине бир черек да кирмейди, алай аны ючюн анда суу азаймайды, кеси да бир температурада турады. Бийикликлери 60 метрге жетген Чегем чучурлагъа жайда, къышда да туристле келедиле.

Багыу балчыгы бла Тамбукан кёл, Аушигерни термал суулары, Нарзанла таласы эм кеп башха жерле саулай Россейде угъай, андан тышында да белгилдиле. Бызынгыда жаш, сынамлы альпинистлени да усталыкларыны ёсдюрге жаралуу тик къаяла сакълайдыла. Республикада магъадан, вольфрам, олово, алтын, нефть табыладыла. Тарыхыбыз бурун заманлагъа кетгенине шагъатлыкны уа археология излеулени кезулеринде табылган затла, къалала, кешенеле этдиле. Дорбунланы тинтгенлеге да, мында Хумала тийреси, Чегем ауузу, кеп башха жерле да сейир

кёрюнюрюкдюле. Агъачлада кеп торлю жануарла, ол санда аз тюбегенле жашайдыла, Кызыл китапка кийрилген битимле ёседиле.

Республикабызны къыраллыгыны шартлары – байрагы, гимни, герби – бардыла. Байрагы кёк, акъ, жашыл торсионлюдо, ортасында уа Минги тауну сыфаты салынылды, гербин суратчыла Акъкъызыланы Якуб бла Герман Паштов ишлегендиле, гимнин а композитор Хасан Карданов жазганды.

Бюгонлюкде регион ёсюноу жолундады. Бегирек да республикада эл мюлк бла малчылык айныпдыла. Экономиканы игилендириуге уллу себепликни табийгъат, ариу жерлерибиз, туризм этедиле. Билим берюрге, саулык сакълаугъа уллу эс бёлюнеди, фельдшер-акusher пунктла, врач амбулаторияла ачыладыла, саны 40-дан кеп болган санаторийледе бла солуу аралада тыш субъектленден адамла да саулыкларыны кючлейдиле, мектепле, спорт шоклала ишленедиле. Мында жашагъан миллетлени саны жоуден атлайды, ала маданият арала къурагандыла, дин тутхан адамлагъа тапкыгъа межгитле, килисала бардыла.

Къабарты-Малкъарны Кыраллыгыны кюнине дайым къууанлы халда белгиленеди, анга жораланы эл мюлк, къолдан усталык, маданият кёрмочле боладыла, ара майданда миллет арбазла къураладыла, фестивалыла, концертле, спорт эришилеле ётдюрюледиле, ингерде уа кёкню фейерверкле жарытадыла. Төрели халда маданиятда, саулык сакълауда, спортта, илмууда, билим берюде эм башха бёлюмдеде жетишимле

болдурган адамла саугаланадыла.

Фахмулары, усталыклары, иш кёллюкклери бла республикабызны не жаны бла да атын айтдырган айтлыкы инсанла уа къайсы жыллада да, айхай да, аз болмагандыла. Мечиланы Кязимни, Алим Кешоковну, Къулийланы Къайсыны, Зумакууланы Танзиляны, Лиуан Губжонковну, Али Шогенцуковну, Толгъурланы Зейтуну эм кеп башха жазуучулары чыгармалары, кеп башха тиллеге да кёчюрюлюп, окъуучуларын адамлыкны багъаларгъа, шухлукъну тутаргъа чакъырадыла. Акъкъызыланы Якуб, Ахматланы Леуан, Мухадин Кишев, Курданланы Валерий, Заурбек Бгажноков, Хамид Савкуев эм башха суратчыла фахмулары бла республиканы маданиятын айнытуула къошумчулукъ этгендиле. Белгили спортчула Мурат Карданов, Асланбек Хуштов, Аккайлы Хаджимурат, Мария Ласицене, Заур Курамагомедов, Хасанби Таов, Аниуар Гедуев, Беслан Мураднов, Сергей Рогожин, Билял Махов Олимпиада оюнлада хорлагъанланы къауумна киргендиле. Была айтхылы инсанларыбызны жалаанда бир кесегидиле. Саулай алып айтханда уа, тарыхлы ишле тындырган жерлешлерибизни атларын санап чыгаргъа къыйынды.

Къабарты-Малкъар не заманда да огъурлулукъну, шухлукъну, мамырлыкны багъалагъан, бай, сейир да тарыхы болган жерди. Мында жашагъанлагъа, къонакылагъа да ол ариу табийгъатны, жарыкылыгын саугалайды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

КЕНГЕШ

Тирлик кезиңде жыйылырча эм кюзлюкпе да себилрча онглагъа кырагъандыла

Кѣп болмай Россейни эл мюлк министри Дмитрий Патрушевни башчылыгы бла оператив штабны кенгеши болганды. Ол агропромышленный комплекс бла байламлы кезиулю ишлеге жораланганды. Анга видеоконференция халда регионладан эл мюлк министерстволаны бла управленииланы келечилери кытышхандыла, ол санда КъМР-ни эл мюлк министри Хасан Сижажев да.

– Саулай алып айтханда, тирлик жыйыу бла байламлы жумушланы эки тенгинден кѣбюсю тамамланганды. Анга кѣре кылыкылыладан 105 миллиондан аслам тонна тирлик жыйылганды. Кезиулю ишле графикден артка кыламай барадыла. Бююнлюкпе рапсны, картофну, таты чюгондорно эм башха тахта кѣгетлени жыйып кюрешедиле. Аны бла бирге кыралны 43 регионунда кюзлюк будай бла арпадан 1,7 миллион гектар чаклы бирде чачылганды. Болсада аны 20 миллион гектарга жетдириге керекди, – деп белгилегенди Дмитрий Николаевич.

Къабарты-Малкъарны юсонден айтханда, мюлкпе де тирлик жыйыу кыстау барады. Жууук заманда арендаторла республикага магъаналы битимледен бирин – мирзеулюк нартохно – оруп башларкыдыла.

Ашгаракълада кылыкылыланы – будайны, арпаны, зынтхыны – оруп бошагъан

дыла. Алгъадан этилген билдирюлеге кѣре, мирзеуно бар тюрлюсюнден да 306 минг тонна жыйылганды. Былтыр бу заман бла тенгешдиргенде, ол 20 процентге кѣпдю. Бирси жерледеча, бусагъатда картоф, тахта кѣгет, жемизи эм нанькы да жыйылады.

Кенгешде мюлк-техника ырысхы бла жалчытыуа да аслам эс бурулганды. Дмитрий Патрушев быйылдан башлап министерство мюлкпе урлуклукъ бла тынчлыгы жалчытылырларындан сора да, аны кырауу иги болуруна эс бурганлай турлугъун билдиргенди. Аны бла байламлы регионлага кесибизде чыгъарылган сортланы хайырланырлары да эсгертилгенди. Семиртгичле, энчи техника бла жалчытыуа бла байламлы болум да былтырдан аман болмагъаны сагъынылганды.

Аны бла бирге отлукъ-жаулукъ материалла бла бир келсек ангылауузулукъ чыкыгъаны да билдиргенди. Былтыр

бу заман бла тенгешдиргенде, регионланы бир кырауу-мунда нефть бла байламлы продуктланы багъалары 13 процентге ѳсгенди. Аны бла бирге бир-бир регионлада отлукъдан аз кыстырыкъ этилгени да ачыкъланганды.

Саулай кыралда мюлкпе химия препаратла бла жетмиш процентге жалчытылырчы мадар этилгенди, аны уллу кѣрмюдюге санарга боллукъду. Алай аны бир кырауу бизде табылмагъанларын да энчи белгилерчады. Сагъынылган продукцияны бир кесегин кыралда эки уллу биригиу чыгъарып кюрешедиле. Ол себепден, импорт болмаса, аны багъаларына танг кесек кышуулукъду, аны бла бирге аны жетмезликлерине да кыркыуу чыгъарыкъды. Ведомствону башчысы бу жаны бла тийишли мадар этилрча эсгертиле бергенди.

Ахырында Дмитрий Патрушев мирзеуно бар тюрлюсюнден да агротехника болжалдан кеч кыламай жыйып бошарга эм кюзлюкпе да урлукъ салып тебирерге чакыргъанды.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

КъМР-ни Кыраллыгыны кюноне

Бек магъаналы саугъасы – адамланы ыразылыгыды

Кыраллыкны кючлеуде Къабарты-Малкъар Республикасы законла чыгъарыуу баш органында ишлеген депутатланы олушери уллуду. Жанатайланы Алийни жашы Салимни – КъМР-ни Парламентини Председателини орунбасарыны, депутаттык ишде сынамлы жыйрма жылдан атагъанды. Саулай да Парламентбиз кыралганы быйыл отуз жыл болгъанын эге алыгъанда, ол аз тойлолды.

Жанатайланы Салим 1956 жылда Къазахстанны Джамбул областыны Мерке район арасында туугъанды. Аны атасы Жанатайланы Магометни жашы Алий Акъ-Топуракъда тургъанды. Анасы уа, Отарланы Шапийни кызы Мариям, гирхожанчы кызыды. Ала кѣчгюнчюлюкпе кырагъандыла юйор.

Артка Ата журтха келгенде, ала анча жыл термилген Акъ-Топуракъда жашау жангырмай, жангы кыралла башлагъан Хушто-Сыртда тохтагъандыла. Салим да, аны эгечлери, кыраындашлары да анда ѳсгендиле.

Хар бир эли эр киши сабийча, таулу хунерлени барына да устайды Салим – малга кырагъан, бичен этген, башха затлага да. Эл школну тауусхандан сора, андан ары сайлау эте, ол бир жылны «Родина» колхозда ишлегенди. Андан сора аны аскер кылулугъун толтурурга чакыргъандыла. Ол анда тенгиз флотда кылулукъ этгенди.

Андан кыайтхандан сора, Салим Москвада гидромелиоратив институтха киргенди эм аны инженер-механик бѣлюмюнде окугъанды. 1983 жылда аны бошاپ, уруну жолун Чегем районну суу салыу жаны бла системасында инженер болуп башлагъанды.

Жамауат ишге тири кытышхан жашны партия органла кеслерине тартханына не сейир – кыраллыкны идеология ишин бардырыууд алай адамла изленгендиле. Жанатайланы Салим партияны Чегем район комитетинде инструктор, алга пропаганда эм агитация бѣлюмю, ызы бла кырауу бѣлюмюне таматасы болуп тургъанды. Аны иш хунерин кѣрген таматала Салимни партияны Чегем райкомуну 1-чи секретарына айыргъандыла. Ол а уллу ышаныу эди жаш адамга. Арта Салим Чегем районда Къабарты-Малкъарны мюлк жаны бла кырал комитетини баш специалисти болуп тургъанды.

1995 жылда уа Салимни Чегем районну жер-жерли управлениасыны председателини орунбасары этгенди. Ол анда сегиз жыл ишлегенди. Андан ары уа, 2003 жылдан бери, «Единая Россия» саясат партиядан Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини экинчи, ючюнчю, тѣртюнчю, бешинчи, алтынчы чакырыууларына депутатха айырылганды.

2014 жылда февральда Жанатай улун Нальчикни жер-жерли администрациясыны башчысыны орунбасары этгенди. Алай ол жылда сентябрьде окуна аны Къабарты-

Малкъарны Парламентине депутат этип айырадыла.

Ол бюгон бизни законла чыгъарыуу баш органыбызда Председателини орунбасарыды. Ол себепден бар анда болгъан комитетлени ишлерине кытышады. Алда кѣп жылланы ол Парламентде Уруну, социал политика эм саулыкъ саклау комитетни таматасы болуп тургъанды. Ол комитетни иши халкъ бла кылай байламлы болгъанын ангылагъан кыыйын тойлолды. «Биз юй ишлей турабыз, – дейди Рахыланы Людмила. – Кѣп жылланы кезиуобюзно саклап, фатар алалмагъанбыз, жер да алалмай тургъанбыз. Сау болсун, терлики этилгенде, анга келгенибизде, манга да, ол тизмеден бир кырауу адамга да Жанатайланы Салим болушханды». Билеме, был ай айтырыкъла кѣпдоло. Салим менсиничю адам тойлолды да, алай затланы юсонден сорсанг, тынчлап кыояды. Алай бир адамны, бир юйорно жашауун окуна игиге бурсанг, ол уллу ишди.

Бюгон кесибиз кѣрпоу турабыз республикада болгъан иги ишлени. Юйорно, ананы, сабийни кыорууларча, социал магъаналы законла чыгадыла. Сѳз ючюн, «КъМР-де сабийлени праволарына гарантилларыны юсонден», «КъМР-де юйорно, аналыкны, аталыкны эм сабийликни кыоруулауу юсонден», «Ипотекка кредитле алгъанлагъа кырал тутухчулукъ берюно юсонден» эм башхала.

Депутатла культураны болумуна, сакъатлагъа, кылайсызлагъа, кѣп сабийли юйорлеге да кыайгырадыла. Алагъа болушлукъну кючлендируно амалларын табдыла. Миллетлени араларында бирлиги, келишиулюкню эмда ырахатлыкны саклауда да барды аны кыыйнлары. Бу ишлени барына да кытышады кѣзлеринден жылыу тѣголе турган Салим.

Аны бла кыламай, ол жаш тѣлоно юйретюге да эс бурганлай турады. Эледе, шахарлада да кѣп тюрлю тобешиледе болады. Ала сейир этгенлерин, хар бир ары келген жаш адам закон чыгъарыудан хапарлы болгъанын белгилерчады. Дагы да Салим «Моя законотворческая инициатива» деген Битеурросей эршишулеге кышулуп, илму ишле жазгъанлагъа багъа бергенледен бириди.

Ол Къабарты-Малкъар Республиканы, КъМР-ни Парламентини, РФ-ни Федерал Жыйылууну Федерация Советини махтау кыгъытыларына, ол Советни, КъМР-ни Парламентини Председателини ыразылыкларына, РФ-ни Кырал Думасыны «Парламентаризмини айнытуда жетишимле ючюн» деген белгисине, башха сауалагъа да тийишли болганды. Алай а бек магъаналы саугъасы – халкъыны ыразылыгыды. Ол анга кылулукъ этеди.

Салим юч кызыны бла эки жашны атасыды.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Тау эл

Огъары Малкъарда жолланы жангыртадыла

Шѣндю Черек районда Огъары Малкъардан Мухолгъа барган автомобиль жолда жангыртыу ишле бардырыла турадыла, аны узунлугу бир километр бла 800 метрди. Андан сора да, 2,2 километр чаклы бирде Урван-Уштулу Федерал автомобиль жолда эм регион магъанасы болгъан Эски Черек-Жемтала-Сукан-Суу жолда да ремонт ишле этиле турадыла. Сагъынылган кырулушла «Къоркыуусу эм кырауу автомобиль жолла» деген миллет проектни чеклеринде бардырыладыла.

Бююнлюкпе Огъары Малкъарда кырулушчула жол барлыкъ жерни сыйдам эте, аны эки жанында суу барыра илипинлени жарашдыра эм кыатдырылган зыгъарны юсюне асфальт салырга хазырлайдыла.

Белгиленген ишле тамамлансала тийишли специалистле бетон бла бирге кыатыш болгъан асфальтны эки кыатысын саллыкыдыла, жолну эки жанын эм машинала тохтачу жерлени да тохтадырылган мардалагъа келишдирилдиле.

Республиканы жол мюлк управлениасыны ишчилери бла республиканы транспорт министрствосуну жамауат советини келечиси Анзор Тхамовок жоллада бардырылган кырулушлагъа кырап айланганды.

«Шѣндю ишле Огъары Малкъарны бла Мухолну бирге кыоххан жолда бардырыла турадыла. Жол элге бек магъаналыды, нек дегенде ол жерледе жашагъанланы бир бирге барыуларына эм, ол участок тапандырылса, алагъа уллу жолгъа терк чыгъарыгъа да аламант онг бердикди.

Бу участкада ишлеген кыыйынды, бийик жерлери кѣпдоло, топурагъы да уллу ташла

бла кыатышдыла. Ол себепден жолну кыоркыууу жанына иги да кыаты кыабыргъала ишлерге тошеди. Дагында жол хайырланырга берилсе, ол ишленген конструкцияланы халларына кыар басханда, неда уллу жауунла жаугъанларында кырап, тинтип турурга керекди. Саулай да, бу жолну ишлеу элни ичин тапандырыууа уллу кыошумчулукъ берликди», – дегенди Анзор Тхамовок.

Андан сора да, Жемтала, Зарагиз эм Огъары Жемтала

эллени бирге кыоххан жолну да жангыртыу жаны бла ишле бардырыла турадыла. Бу жол бла сагъынылган элдеде жашагъанла Черек районну арасына – Кышатауагъа – жорюйдюле. Шѣндю ол участкада алгъын ишленген или-

пинлени тап халгъа келтиредиле, жолну бузулган жерлерин зыгыр бла толтуруп, асфальт салырга хазырлайдыла.

Андан сора, жолну битеу узунлугунда кыоркыуусулукъну жалчытыр ючюн, машинала бла айланганлагъа деп салынуучу белгилени, кыоркыуусулукъга жарагъан башха тюрлю амалланы этерикдиле, деп билдиргенди республиканы жол мюлк управлениасындан.

Ахшыларыбызны эсгере

Халкь ючюн кюрешгенле

Тамата төлүдө кыраллыкны тохташдырууга, аны айнытууга кыйын салганланы араларында ызларындан келгенлеге юлгү болган ахшы адамларыбыз бардыла.

КЪУМУКЪЛАНЫ Шаухалны жашы Салих аладан бириди. Ол керти да кыралына, миллетине кыйгыргыган адам болганды. Ол 1905 жылда Кенделенде тууганды. Анда биринчи комсомол ячейка кыралганда, Салих бла аны нөгерлеры ал тизгинде болгандыла. Ол кезиуде жангы жашауу кыралны душманы бла кюреш барганды, Салих ол кюрешни ал сатырында сөөлгенди. Мамыр жашауу башланганда, Рабфакны бошаганды. Ызы бла комсомолуу район комитетини биринчи секретары болганды.

1921 жылда апрельде, анга жаландан оналты жыл болганды, Салихны Малкьар округну 8-чи съездинде округну толтуруучу комитетине айыргандыла. Аны бла бирге ГАССР-ни учредитель советле съездинде делегат этгенди. Андан арысында аны жашауу партия ишле бла байламлы болганды.

Ол жылдада кыралгылыкны кетерге, халкыны жарыкландырууга уллу эс бурулганы белгиледи. Ол жаны бла Элбрус районда жаш адаманы да тизип, Къумукъ улу этген ишлени артада юлгюге келтирип тургандыла. Ол китапланы машокла бла ташыуучу эди дейди. Артада аны партияны район комитетини биринчи секретары, көп да бармай, «Къарахалкь» газетини малкьар бөлүмюне редактор этгенди. Ол анда ишлеген кысык заманын ичинде адамлыгын, иш кёллюгүн таныгандан анга уллу багъа бергенди. Баш редактор болганына да кырамай, башча тенглерича, тау элдеде школаны, клубланы, башча культура учреждениланы ишлерин игилендирип ючюн, билимин, кючюн аямаганды, малчыланы, сабанчыланы да жарыкландырып ючюн, ары китапла, кино, сахна оюнла элдирип турганды.

1929 жылда Малкьар округну жыйылуунда Жангы Малкьарда колхоз кыраууну юсюндөн сөз барганды, аны таматасына Ацыкыанланы Нохтар-Пашаны салыргыга дегенде, ол ишке Къумукъ улу да кыатышканды. Аны юсюндөн архив кыагыгыла да барды.

1930 жылда сентябрьде округну толтуруучу комитетини халкыга билим берүү бөлүмюне таматалыкь этип тургандан Къумукъланы Салихны партияны округ комитетини секретары этгенди, аны бла бирге ол Малкьар райисполкомуну председатели да болуп турганды бир кырауу заманы. 1931 жылда Малкьар округну съездлеринде аны дайым президиумга айыргандыла. Ол жыл январьда баргандан жыйылууда уа аны округну халкыны жарыкландыруу (Совнарпрос) советине председател

этгенди. Салих анда да ишине бек жууаплы кыраганды.

Кертиси да, халкыны жарыкландырууга Къумукъ улу битеу заманын бергенди. Улбашланы Исмайыл, Малкьондуланы Хамит, Кациланы Хабуб, Залиханланы Жанакыйыт бла бирге партияны тарыхыны кысык курсун малкьар тилге кечюргенди. Ол окуу китап бла көп жылланы ичинде малкьар школла хайырланып тургандыла.

Ол орус (кириллица) графика мурдорда малкьар харфлыккы жарашдыргандан комиссияга башчылыкь этгенди. Алфавитни проектин хазырлагыган Гуртуланы Берт былай эсгереди китабында: «Жангы алфавитни жаратмагандан көп эдиле. Салих ала бла бек кызыуу даулаша эди. Мен аны бла бирге Москвага СССР-ни халкылары тилге жаны бла институтуна барганды. Салих анда атлары кыралга белгиле болгандан уллу алимлени алларында сөлөшгенди. Ол ишини кыабыл көрмөгөнле алимлени арасында да бар эдиле. Болсада Къумукъ улу, партияны Ара Комитетине дери жетип, ишини тынгылы этгинчи кыймаганды. Жангы алфавитни кыабыл этилгендин билгенде, биз бек кыуангандан эдик. Олсагыт Салих Нальчикке Калмыковха телеграмма жиберген эди».

Арт жылдада ол обкомну партия пропаганда бөлүмюно таматасы болуп турганды. «Ол тау элдеде көп айлануучу эди,- деп эсгере эди Гуртуланы Берт,- мен аны бек иги таныуучу эдим, өз жаны ючюн кыоркмаганды. Анга бир тюрлю бир жумуш бла келгенни ыразы этмей иймегенди».

Не заманда да халкьдан айырылмаганды Къумукъланы Салих. Керти таулу киши эди ол.

Къабарты-Малкьарда жангы жашаууну кыраууга тийишли юлүш кыошханладан бири **ЗУМАКЪУЛАНЫ Башчыны жашы Мустафады**. Ол 1898 жылда Шкантында тууганды. Башчы аны биргесине кыошка алып кетгенде, Мустафадга жаланды тогуз жыл бола эди. Алай бла ол таулу кишилени араларына туюшуп, аланы жашауу болумларына сабийликден тюзөлгенди.

1913 жылда унукъгандан халкь Жанхотлагыга кыаршычы барып, Огыары Малкьарда тарыхча кирген ишле болганды, жаш Мустафа да аланы ичлеринде болганды. Анга кыатышханланы ызларындан туюшкенде, Башчы жашын Котларевка станицада танышы Алексей Трофимовха ийгенди. Нальчикке Петербургда Октябрь революция болгандан сора кыайтханды.

1918 жылда милицияны тизгинлерине дагыда эки жюзге жууукь адам

алганды, алты участкадан бирини таматасына Зумакууланы Мустафа салынады. Алай бла аны акыла бла ачык кюрешти башланады.

1919 жылда 25 январьда акь аскерчиле Нальчиккни кюлгага этгенде, большевикле, Зумакуул улу да араларында болуп, акь аскерни ротмистри Даутоков-Серебряковну жыйынын юч айны Малкьар тарына иймей тургандыла. Алай кючлери тенг болмаганды саутланган, юйренген аскерни бла большевиклени. Болсада ол жигитлик эди.

Тау элдеде аланы бандитледен кыорууларга энчи отрядла кыралганды, аладан бирине Мустафа таматалыкь этеди. Мамыр жашауу келгенлей, аны Кызыл Байраккы ордени бла саугылап, Москвага Востокну урунганларыны университетине жибереди. Андан кыайтханай, 1927 жылда республикада эл молкноу кредит союзууну председателин орунбасары этеди. 1929 жылда аны Малкьар округну советле исполкомуна айырадыла. 1930 жылда Малкьар округну халкь союдуно бешинчи участогу председатели болады.

Таулада ара молкле кырауу башланганда, ол жумушланы толтурууга сыналгандан коммунистлени иедиле. Алай бла Зумакуул улу, элде партия организацианы секретары болуп, Тёбен Бахсаннга (Тырныаууз) туюшеди. Ол анда колхоз кыраууга көп кыйын салганды.

Ызы бла Мустафаны Милицияны малкьар район управлениясына тамата, экинчи жыл а партияны Элбрус район комитетине биринчи секретарь этеди. Тырныаууз комбинатны кыруулушу башланганда, Зумакуул улуну аны паркомуну секретарына айырадыла. Кыруулуш кыастауу барады. Ол а кюн, кече да юсюнде болуп, аны ишин терк ёсдореди. Жашланы керек усталыкыга окутууга кыралны тюрлю-тюрлю жерлерине иеди.

Анга жашауунда жалгандан даууну хатасындан кыйынлыкь сынаргыга да туюшенди. Алай ол кыралгыга, халкына ниетин бузмаганды, аны кертичи жашы болганлай кыалганды.

Малкьар халкыны махтаулу жашларындан бири **КЪУЛБАЙЛАНЫ Ахматны жашы Мухажирди** – кырал эм жамаут кыуллукьчу. Ол 1918 жылда Кышатауда тууганды. 1933 жылда Нальчикке ЛУГ-да окууп башлаганды. Арта Бештауда рабфакда окуганды. Аны бошоп, пединститутха киргенди. Аны бошаганды, урууну жолун Огыары Малкьарда школга директор болуп башлаганды. Арта Псыгансууда да школга таматалыкь этгенди.

Бир кырауу замандан а Билим берүү наркоматына кечюргенди. Алай бла жыйырмажыллыкь жаш Къабарты-Малкьарда билим берүүнү халкь комиссарыны орунбасары болуп ишлеп башлаганды.

Улуу Ата журт уруш башланганда, аны политсоставны курсларына жибергенди. Аланы бошагандан сора танкланы атыучу полкуну батареясыны комиссары этгенди.

Мухажир Брянскны, Воронежни, Белгородну тийресинде да уруш этгенди. 1943 жылда жаралы болуп, бир кёзю көрмей кыалып, арта кыайтханды.

Аны обкомга инструктор этип алгандыла. 1943 жылда декабрьде уа Москвага партия школга жибергенди. Алай а тауладаны кечюргенлери бла байламлы бошамаганды аны. Сюрюнде Кыргыстанда Дмитриевкада ёкюс сабийле тургандан юйде завуч болганды. Бир кесектен Мухажирни Кыргыз обкомга кечюгючюлени ишлерини юсю бла инструктор этип алгандыла.

Кечюгючюлени кыуллукьладан кетергенде, бир кырауу заманы Кыулбайланы Мухажир ТАСС-ны Кыргызда филиалында, ызы бла Эл молк министрствода чыккыган журналда редактор болуп ишлегенди. Бери келгенлей, Москвада СССР-ни илму академиясыны экономика институтунда аспирантурага киргенди. Анда юч жыл окууп, кандидат ишин кыоруулап, алай кыайтханды Нальчикке.

Андан арысында обкомда инструктор, Къабарты-Малкьар кырал университетде устаз болуп турганды. Анда Мухажирни КЪМКЪУ-ну паркомуну секретарына, Нальчик горкомда партияны бюросуну членине айыргандыла. Ол ишин кёлю бла жаратханды, алай аны арта чакырып, партияны обкомунда секретарь этгенди. Ол кыуллукьда Кыулбай улу жыйырма жыл чаклы ишлегенди, ол замандада да эл молк, промышленность экономикага энчи эс бурганды. Солууга кетгенде уа, аны республикада уучуланы бла чабакчыланы биригилерине тамата этгенди. Кыулбайланы Мухажир урушда этген жигитликлери, мамыр жашауда жетишилери ючюн Ата журт урушуну 1-чи эм 2-чи даражалы, Урунуну Кызыл Байрагыны (юч кере) орденлери эм майдалла бла саугыланганды.

Аны жашауу Ата журтха, миллетге сыймекликни, аны болумун игилендирип ючюн кюрешни юлгюсюнлей кыалады.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Сурат – заманын кюзүпюсү

Малкьар округну биринчи оноучулары

Малкьар округну Советлерини биринчи съезди. Аны ишине белгиле революционерле эм алчыла чакырылгандан эдиле. Къабарты-Малкьарда Совет властыны тохташдырууга тири кыатышханланы санында Чеченланы Къаншау, Насталаны Сохта, Бетал Калмыков, Акъайланы Хажи-Мурат, Мусукаланы Ахмат, Искендерланы Ибрагим, Гемуланы Аю, Улбашланы Келлет, Сарбашланы Асланкыа эм башчала болгандыла.

Сурат 1925 жылда Нальчикде алынганды.

Фахмуларыны белгиси – уллу жетишимле

1929 жылда Профсоюз-ланы Къабарты-Малкъар область советинде хожожестволу самодетельносту миллет тепсеу къаууму къуралганды. Аны атына алгъа «Агитбригада», ызы бла «Къызыл Кавказ» дегендиле. Таулуладан ары киргенлени арасында Рахайланы Якуб, Датчиланы Хамитда болгандыла. 1930 жылда СССР-ни халкъларыны санатларыны биринчи олимпиадалары, 1932 жылда августда Юнчю Къабарты-Малкъар область миллет спартакиадалары, ызы бла Шимал Кавказы халкъларыны биринчи край миллет спартакиадалары болганды. Аланы барында да алчы жерлеге чыкыгандыла тепсеучюлерибиз.

1933 жылда уа Къабарты-Малкъар жыр эм тепсеу ансамбль къуралганды. Улбашланы Мутай бла Темукаланы Исмайыл анда тепсеу башлагандыла. Ансамбль бек сурамлы болганды. Тепсеучюле, Нальчикде алагъа деп интернет ачылып, тепсеген да эте, анда окъугандыла.

1936 жылда декабрьде Москвада Уллу театрда Советлени 8-чи съездини делегатларына аталган концертни программасына ансамбльни бир нечча тепсеуон къошхандыла. Датчиланы Хамит тегерек тепсеуде аякъ бармакларыны бурунларында баргандыла, Сталин жеринден къопханын керюп, залдагыла бары да къобуп, къарс ургандыла. Рахайланы Якубну къамала бла тепсегени, сабийле Улбашланы Мутайны бла Аслангерди Аталиковну тепсеулеру уллу залны сейрге къалдырганды. Мутай Сталини аллына барып, анга пионер честь берип, ызы бла «Асланбийни» тепсегенди.

Андан арысында ансамбльни Москва, Киев, Ленинград, Мурманск, Владивосток, Хабаровск, Свердловск эм

башха шахарлагъа чакъырып башлагандыла. Таулуладан анда ол жылда Рахайланы Якуб, Датчиланы Хамит, Улбашланы Мутай бла Назир, Эзеланы Назир бла Сакинат, Уналаны Юзейир, Мокъаланы Къарабаш, Къулбайланы Зухра, Темукаланы Исмайыл, Негерланы Жансурат эм башхала ишлегендиле.

1957 жылда малкъар халкъ кеси жерине къайтханда, Къабарты-Малкъар жыр эм тепсеу ансамбльге атын къайтаргандыла. Ары алдагы тепсеучюледен Улбашланы Мутай келгенди. Жангы болуп таулуладан – Сотталаны Къаншау, андан кечирек – Мисакланы Валентина бла Алийхан. Ол жыл окъуна ансамбль Москвада Жаш адамланы эм студентлени VI битеудуниа фестивалларына барып, анда биринчи болуп, алтын майдал бла къайтханды. Ол заманда тепсеу къаууму таматасы Рахайланы Исмайыл болганды.

1958 жылда ансамбль 23 апрельде Музыка театрда Маданият министерство къураган комиссия программагъа

Ленинград, Горький, Куйбышев, Таллин, Саратов, Волгоград, Оренбург, Ульяновск, Пермь, Свердловск эм башха шахарлада къарс ургандыла. 1962 жылда Москвада Кремльни театрында да бергенди концерт.

1965 жылда ансамбльге «Кабардинка» деп аталганды.

1968-1990 жылда аны художестволу таматасы РФФСР-ни халкъ артисти Улбашланы Мутай болганды. 1968 жылда ансамбль Марокко, Алжир, Тунис эм Ливия къыраллада, 1974 жылда Латин Америкада болганды. Ызы бла аны Иорданиягъа чакъыргандыла, арта фахмулу тепсеучюле Сириягъа, Тюркге, Испаниягъа эм къайтып Иорданиягъа да баргандыла.

«Балкария» къырал фольклор-этнография ансамбль 1988 жылда къуралып башлаганды. Ол уллу ишни балетмейстер Къудайланы Мухтар къолгъа алганды. Бир къауум замандан Улбашланы Мутай да келгенди ары. 1989 жылда 23 апрельде Музыка театрда Маданият министерство къураган комиссия программагъа

къараргъа жыйылганды. Анга кирген тепсеуле бир бирге ушамагъандыла: къызыу баргъан тегерек тепсеу, сюзюлп баргъан тюз тепсеу, жарыкъ салынган той тепсеу. Бу башхаладан тепсеучюле кеслерин сахнада, элде тойдача, эркин тутханлары бла, къауум-къауум чыгып, тойда болган халны къараучугъа жетдиргени бла айырмалы эди. Андан сора дагыда бурунгу адет-төреле бла байламлы – «Шертмен», «Топпе», «Тепена», «Чоппа».

Концертден сора комиссиягъа кирген хореографла, фольклорчула, министерствоу келечилери, коллективни программасын къабыл керюп, анга къырал даража берирге деген оюмну айтхандыла.

1990 жылда сентябрьде Абхазияда Тау халкълары «Нартала» («Нартла») деген биринчи тепсеу фестивалы барганды, жаш коллектив эм сыйлы саугъаны – «Алтын такъыяны» – алып къайтханды. Къазахстанда болган фестивалда уа кюмш майдал алганды. Ол жыл окъуна де-

кабрьде ол Ленинчи комсомолу лауреаты болганды. Францияда бла Бельгияда барган фестивалдан а таулу тепсеу къауум «Алтын таж» саугъаны келтиргенди. Алай хорламла «Балкариягъа» төрелидиле.

Бююнледе «Балкария» къырал фольклор-этнография тепсеу ансамбльге биринчи тепсеучюлени къауумларында болган Энейланы Магомбет таматалык этеди. Ансамбль, жюзле бла концертле берип, кесини фахмусу бла атын битеу дуниягъа айтдырганды.

Ол Тюркде, Голландияда, Польшада, Германияда, Францияда, Италияда, Японияда, Къазахстанда, Абхазияда, дагыда кеп тыш къыраллада гастрольлада болганды, Москвада, Россейни башха шахарларында, крайларында кесини фахмусун кергюзтгенди. Хар барган жеринден а аны фахмулу интернационал къауум хорлам бла, сыйлы саугъаула бла, махтаула бла къайтады.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Саулукъ

Энчи болушлукъ тапдырадыла

Кеп болмай КъМР-ни саулукъ сакълау министри Рустам Калибатов, жамауатны саулугъун сакълау эм медицина аналитика бла информация технологияла араланы келечилеринден къуралган ишчи къауум бла бирге, Чегем районну ара

бюлицасында кенгеш бардырганды. Анда профилактика иш бла диспансеризация жангы излемлеге кере тири бардырылгъа соруулагъа къаралганды.

Бююнлюкде болныцаны специалистлери профилактика эм диспансеризация тийишли халда къуралырга амалны жашауда бардырып башларыкъдыла. Ызы бла аны бирси медицина организацияла да хайырланырга керек болукъдула.

Эсге сала айтсакъ, проектте ЦОЗМАИТ-ни специалистлери башчылыкъ этедиле. Аны чеклеринде коллегаларына эсгертиуле бередице эм методика болушлукъ да тапдырадыла.

Хайырлы жолоучулукъ

Бу кюнледе Нальчикни 1-чи номерли Республикалы кеп профилини сабий клиника арасыны поликлиникасында Москвадан Н.И. Пирогов аты Россейни сабий клиника больницасыны врачортепделери приём бардыргандыла. Аны чеклеринде саулукъларында чекленген онглары болган жетмишден аслам къагъанакъгъа къаралганды. Аладан онсегизиси операция этилирге айырылгандыла.

Быллай приём шахарда жылгъа эки-юч кере бардырылады. Аны баш магъанасы – республикада ортопедия жаны бла сылтаулары болган сабийлени барында да эс бурургъады. Специалистле Къабарты-Малкъардан коллегалары бла бирге операцияла да этедиле. Сёз юнчюн, былтыр РДКМЦ-ни мурдорунда онтертжыллыкъ кызычыкны тобугу иги ишлерча пластика амал хайырланылганды.

Энди ара шахардан хирургла эки айдан операцияла этерге келликдиле. Россейни сабий клиника больницасыча даражалы учрежденияла бла байламлыкъ жюрютоу жерлешлирибизни

сынамларын ёсдюрюрге эм багъуу иште бийик технологиялы амалланы сингдирирге болушады.

Къыйын аруулану оздурмазча

Республиканы узакъ элдеринде эм башха жерледе жашагъанлагъа да тийишли медицина болушлукъ тапдырылгъа ПАЗ-улоуну мурдорунда медицина комплекс алыннганды. Ол

цифралы маммограф эм флюорограф бла жалчытылыннганды. Кеп болмай КъМР-ни саулукъ сакълау министри Рустам Калибатов аны иши бла шагъырейленгенди.

Мобил флюорограф-маммограф республиканы элдеринде бла шахарларында жашаган инсанлагъа профилактика халда къарауда себеплик этерикди. Андан сора да, ыйыкъ сайын ётген «Терек бахчада саулугъунга къа-

рат» деген акцияда да хайырланлыкъды.

Быллай мадар этилгенини баш сылтауларында бири къыйын аруулану башлана турган кезиулеринде тинтирге эм адамланы саулукъларын игилендириргеди.

Себеплик этиледди

Кеп болмай Нальчикни ара солуу паркында эм республиканы башха шахарларында да беш жюзге жуукъ адам «Терек бахчада саулугъунга къарат» деген акциягъа къатышхандыла.

Тинтилгенлени асламысында саулукълары иги болгъаны ачыкъланганды. Болсада къан басымлары бла къыйналгъанла, жюреклери, къан тамырлары, эндокрин системалары аругъанла эм диабетлери болганла да аз туюл эдиле. Алагъа саулукъларына специалистле тынгылы къарарча эм тюз диагноз салырга эсгертиуле этилгендиле.

Быллай профилактика акцияны хайырындан къыйын аруулану башлана турган кезиулеринде ачыкъларгъа эм жетишмил багъаргъа себеплик табылады. Ыйыкъ сайын ётген акциягъа саулукъларына уллу келлю болмагъан инсанла къатышырга болукъдула. Ол хакъсыз болгъанын да энчи белгилерчады.

КУРДАНЛАНЫ Сулейман.

Биллим

Узак тау элде өсгөн жаш төлө окуу махемеледе билим алып, арта визларына кыйтып ишлерге итинселе, аллай шарт келгендирмей кыймайды. Нек дегенде тууган, жашаган да элдерин айнытырык, аны тамблагы болумун игилендирик, жамауатын мурдорун кыраарыкыла да аладыла – бюгонню жаш төлөбюз.

Зольск районну таулу элдеринден биринде – Кичибалыкыда – өсгөн Умарланы Зульфия да аллайларыбыздан бириди. Ол педагогика колледжни жетишимли бошоп, ишлерге кеси окугъан школга келгенди. Билимин университетибизде андан ары да өдюргенди. Башланган классада окутады. Быйыл устазлык жолунда экинчи төлөню билимин дунясына тошюндюре, жаргъа-окугъа да юйретирикди.

Ол окутурук биринчи класса уа онтөрт сабий келликди деп сакыйды. Мектепте алыкка төрт жылы ишлегенликте, атанала аны жууаппылгыгы, гитчелеге кыйгыра билгени ючюн ыразыдыла. Жангы окуу жылны аллында биз аны бла ишини юсюнден ушак этгенбиз.

- Зульфия Исламовна, бюгонлюкде жаш адамла школга ишлерге алай бек да бармадыла. Сен кыалай бла сайлаганса устазлыккыны жолун?

- Сабийлигимде мен устазма деп, кыолума китапны алып, эгешчиклерими окутама деп көп ойнаганма. Арта кесим мектепке жюрию башлаганымдан сора уа, биринчи устазым Гызыланы Венера Хамитовнага ушаргъа да суйгенме. Ол хар сабийге да энчи эс бира билгенди. Классыбызда он окуучу бар эдик да, барыбыз да бир бирибизден айырмай, тенг көргенди. Арабызда шуэхлык болурча да этгенди.

Орта кыауумдагы классада болганымда уа, бизни орус тилден бла литературадан окутхан, кеси да класс башчыбыз болуп турган Топалланы Лейля Орусбиевнаны кыалай ишлегенин, устазлык даражасын, адамлык ышанларын да бютюн жаратханма. Ол кеси да алай огурлу адамды, сабыр ауазлы.

Сабийлигибизде жюриекле-рибиз тартхан устазларыбызны акыл сөзлерине тынгылай, алагъа ушаргъа, көп затны да билерге сиебиз. Аланы юйде эниклей, ол ышаныбыз бла уа өз кырамыбызны кенгере, айный барганын артык сезалмасак да, алай бла бизге харф танытхан, окууну жолуна тошюндюргөн адамлагъа хурметибиз кючленгени бла бирге, баям, устазлыккы сиймеклик да жаратыла болур.

Мен бу атларын сагынган устазларыма ушайлык болурмамы, алача профессионал болуп, элни сабийлерине билим берип ишлеялыккы машы деп, көп кере сагыш этип турганма. Бардыла аллай педагогла, ала бир керечик окуна айтсала, сен аланы ангылап кыюса. Ала ауазларыны басымы бла окуна кеслерине илешдирип кыюдыла. Бир кесекчик окуна устазларыма ушайласа, кесими насыплыгъа санарыкыма.

- Жангы окуу жыл да жетди энди. Не жангычылык барды быйыл башланган классада?

- Школ театрла бла спорт клубла ачылыккыдыла дегенди. Бийкыны ичинде бир сагыатха сабийлеге театр оюнла көргюзтолукюдле деп белгиленгенди. Алыккыла бу жумуш кыалай кыуралыбын толусунлай да билмекбиз.

Алай эсе да, аны этгенлери уа иги болуккы деп сунума. Спортта, театрда да жашла, кыызла телефонладан бир да болмаса да аз кесекке окуна

айырылырла. Ким биледи, спорт жаны бла кеслерине бир ызы сайлап, аны бла кюреширге да болурла, театры айтсак да, алай.

- Быйыл «Устазны бла насийхатчыны жылы» деген белги бла барды. Аны бла байламлы уа не дерге болуккы?

«Насийхатчылыккыны кыуралганы алаамат жумушду»

- Не заманда да устазны даражасы жамауатда энчи бола келгенди. Бу оноуну этилгени педагоглары даражалары, окутууну, юйретууну да игилендириу бла байламлы да болур. Сыналары менича аз болган жаш адамлагъа уа ол бютюнда ахшы шарт болганды деп, алай кыарайма.

Сөз ючюн, насийхатчылык – ол алыккы энди ишлеп башлаган устазгъа иги да себепликди.

Уруну жолу ал кезиунде кимге да тошюнюк кыалган тынч болмайды. Аны себепли мектепбизде биринчи устазым насийхатчы болуп, манга дерслеге кыалай хазырланыргъа, планланы жаргъа, сабийлеге юйге кыалай иш берсе тап болуккына юйретип турганды да, ол жумушну кыуралганын ахшы шартха санайма.

- Школга дери сабийни окуй-жаза билерге юйретирге кереклисини юсюнден башха-башха оюмла бардыла. Сен а кыалай сунаса?

- Кертисин айтханда, ала бла ишлеген тынчырак эсе да, ол билген затларына сейирлери болмайды, бир-

сичиклени окугъа-жазаргъа тошюндюргөн кезиуде алагъа кеслерине башха иш берип, дерсни оюн халда кыурап, аллай амалла да этебиз.

Ким да ангыларыккыды, бир заманда да класса сабийле барысы да бирча окуй, жаза билген болмайды. Аны ючюн а аланы хар бирине кесине энчи амал табаргъа керекбиз. Гитче заманларында мен аланы кыалай окутсам да, билимини жолуна кыалай мурдор салсам да, ала тамата класслагъа көчөсө да, ол ангылауларына таянырыккыдыла.

- Тамата классадагыыла-дан эсе, гитчелени окутхан, алада нызамны тохташдыргъан кыйны сунума. Кыалай амалла бла ишлейсе?

- Мен а бютюн кесими таматаракъла бла ишлеялмалыккы сунума. Нек дегенде гитчеликени кыалай юйретсенг да, ала ол ызда барып турлукдула. Алагъа, сөз ючюн, юлгоге өз юйорлерин келтирме да, сора класс да

устаз болуп, классны босагъасындан ары атлагъанымлай окуна, жууаппылкыны ма ол заманда сезгенме. Неге юйреталлыккыма бу сабийчеликени деп, сагыш этгенме. Биринчи заманда уа ала да бек тынчыккыла эдиле, арта уа тиричикле да болдула.

Ангылайсыз, хар бирини кылыгы да башхады, кеси кибики. Бирлери переменада окуна артык ойнаргъа кызынмадыла. Альбомларын чыгарып, сурат ишлерге суйгенчикле бардыла. Сора алагъа кыарай, ол, кертиси бола да, бу хунерни суйгенден, аны фахмусу болгандан кюрешгенин да ангылайса.

Сөз ючюн, Гугулану Саидачкыны айталлыккыма. Ол суратланы бек ариу ишлейди, окугъан да иги этеди. Акылы, хунерли кызычыккыды. Быйлай сабийле фахмуларын айнытсала, кыуанган да этерикбиз.

Биринчи жыл ишлегенимде, айтханымча, кыйналган да этгенме. Неден, кыалай башларгъа керекди деп да

Ушакъ

Окуу жылга хазырдыла

Бюгон устазла, сабийле да жангы окуу жылга киршедиле. Алай ала кирик мектепте уа не халдадыла, хазырмыдыла окуучулары алларында эшиклерин ачаргъа?

Чегем районда бек уллу элерибизден бири Яникину орта билим берген школуну директору Кыудайланы Айшат Султановна бла аны юсюнден Мызыланы Мухажир кысыха ушакъ бардырганды. - Айшат Султановна, жангы окуу жыл жетди. Жангыртуу ремонт ишлени бошайганмысыз?

- Жангыртуу, ремонт ишлени да тамамлап бошайганбыз. Окуу жылны башларгъа чырмау жокъду деп айталлыккыма. Этилинген жумушланы белгилеп толурак айтсак, школну төгергенин жангыдан темир чалдиш хуна бла бегитгенбиз, аны ариу бояганбыз. Андан сора мектепке саулай ремонт этгенбиз, аны жангыртуп, ариу халгъа келтиргенбиз. Устазла бу жумушлагъа жууаппы кезден кыраганларын да чертичады.

- Шөндюго заман цифралы технологияланы кезиуню. Көп зат компьютерни болушлугу бла этиледи. Сизни уа аллай техника бла жалчытылынуугуз кыалайды?

- «Цифровая образовательная среда» федерал проект барды. Аны чеклеринде билим берген махемеле ноутбукла, компьютерле, принтерле эм алагъа көрк башха затла бла жалчытылынадыла. Бизде да ол жаны бла хал игиди десем, ётюрюк айтмам.

- Сабийлени физкультурадан дерслери излемлеге тийишликде ётерча спорт залгъа жангы керекле алынганмыдыла?

- Хау, спорт, физкультура бла кюреширге суйгенлеге бизде онгла бардыла. Секцияла да ишлейдиле. Сөз ючюн, «Школда футбол» Битеуроссей проектни чеклеринде керекли затла – топла, кыбакъ эшикле, аякларына чып тошмезча затла, футбол кийим – алыныпдыла.

Битеу этилинген жумушла жер-жерли бюджетден блонннген 2 миллион сом ачхагъа тамамлангандыла. Алайды да, окуучуларыбыз, дерследен тышында да, заманларын хайырлы ётюдорлорине энчи магъана беребиз, сабийлени ашыгып сакыйбыз.

Сахна

Театр сезонун башлайды

Кыулийланы Кыайсын атлы Малкяр кырал драма театр 87-чи сезонун ачады эм сизни бу оюнлагъа кырагъа чакырады:

11 сентябрьде Б. Нушичи «Философияны доктору» комедиясы. Башланганы **19:00 сагыатда.**

14 сентябрьде «Театр концерт». Башланганы **19:00 сагыатда.**

18 сентябрьде Т. Джодженоглуу «Кыар юзюлен» драмасы. Башланганы **19:00 сагыатда.**

24 сентябрьде Атмырзаланы М. «Тамаша сыбызгы» жомагы. Башланганы **12:00 сагыатда.**

Оюнла барлыккы жер: **Балкарская орам, 2.** Кыулийланы Кыайсын атлы Малкяр кырал драма театр. Телефонлары: **8-928-708-44-09; 8-963-281-21-45.**

Ушаккы **ТРАМЛАНЫ** Зукура бардырганды.

Жаш тѐло

Республикадан жаш адамла спортта, оккууда, ишде да жетишили болсала, барыбыз да кыуунабыз. Бекиланы Элдарины жашы Тамерланы да спортта жетишилери кырай, ѳхтѐмлениби.

Тамерлан профессионал баскетболчуду. Спортчу бу тюрлюсюнден Европада, Россейде, СКФО-да да жаш тѐлюю арасында бир неча кере чемпион болганды. Баскетболга уа онтѐрт жылында келгенди. Аны биринчи тренерлери Римма Кумыкова бла Анатолий Тхакахов эдиле. Онбеш жылында уа жашны «Автодорну» жаш тѐло командасыны санына чакыргандыла. Жарау эте, кесин иги жаны бла кѳргѳзте келгенде, «Рязань» анга эс бурлады. Алай бла жарым жылдан сора жаш ол кыуумга кѳчеди, аны санында суперлигада доммак майдалга да тийишли болады.

Бир неча жылдан а, «Автодорну» кыуумунда ойнай, Беки улуну «Северстальга» береди, 2014 жылда уа ол Ростовну «Атаман» клубун кыорулайды. Аны кыуумунда Тамерлан онтѐрт оюнда 1,9 очко кыоллу болады, «Автодорга» кыайтханда уа «Суперлиганы чемпиону» деген атны алады.

Онжети жылында оккуна жашны ѳсѳмю эки метр бла эки сантиметр болады. Школау ол Саратовта айырмалы бошап, ызы бла Социал-экономика университетини экономика бѐлюмюнде оккуганды.

Алай бек алгга уа ол футболну сайлаган эди. «Алты жылды биринчи кере майданга тѳшѳме да, аны сѳююп кыалама. 7-чи классда оккуганымда уа, аппам бла – кеси заманында аты айтылган спортчу Бекиланы Азрет бла – Минги тауну

тийресине барган эдик. Анда уа баскетболчула бла танышама. Аланы баш тренерлери Римма Гусеронова, мени кѳрѳп, аппама муну бизге берсенг эди, баскетбол бла кѳрѳширге жараулу жашды, дейди. Алай бла аны кыолунда жарау этип башлай-

спорт интернатха келгинчи, менден бийик жокъ суна эдим. Биринчи кюн ашханада аузлана турганымлай, бир жаш киреди. Ол эки метрден бийик эди, аны ызындан келген андан да узун – 2,6 метр. Дагыда ючюнчюсю, тѳртюнчюсю да ма аллай бойлула. Мени

Европаны чемпионатында да кесин сынаганды.

Жарауладан, эришиуленден бош заманында ол театрда, кинода барырга, китап оккурга да сѳюючю. Юйге, анасы Лейляга, аппасы Азретте, ыннасы Светланага уа кюнне бир неча кере сѳлѳшеди. «Анам хар не ишимде да билеклик этеди, ансыз спортчу да болалмаз эдим. Ол, аппам да мени бек кѳллендиреди, алгга итиндиреди. Ыннам а хар келгеним сайын тюрлю-тюрлю татыулу, татымлы ашсуу этип сѳйлайды. Мен да бери келсем, аланы хар не кереклери кырап, кыолундан келгенича болушурга кѳрѳшѳм», дейди Тамерлан.

Жуууклары, ахлуларын, тенгерин жокълаганы бла кыалмай, биринчи тренерлери Римма Кумыкованы, Анатолий Тхакаховну да кѳрмѳй кыоймайды. Жаш баскетболчула бек аламан баскетбол команда кыураллык эди», дейди жаш.

Мени бла ушакъ эте, ол республикада баскетбол иги айнымганына жарсыганды. «Мында ол кыаллай сейирлик оюн болганын аныламайдыла. Футболга кыоранчланы жартысы анга бѐлюнсе, республикабызда бек аламан баскетбол команда кыураллык эди», дейди жаш.

Ушакъда болганлыкыга, ол республиканы жашауна уллу эс буруп, спортчу жерлешерибизни жетишилери кыуунады. Мен аны бла ол бери кыкса заманга келген кезиунде ушакъ этгениме. Андан сора кѳп да бармай жаш Саратовта учханды. Аны жараула, жууаплы эришиуле сакълайдыла. Алада ол командасы бла бирге бийик жетишилге жетеригине уа ишексизби.

ХОПАЛАНЫ Марзият. СУРАТДА: Бекиланы Тамерлан аппасы Азрет, ыннасы Светлана бла.

Республиканы атын иги бла айтдырады

ма»,- дейди Тамерлан мени бла ушагында.

Кертиди, Кумыкова жашны Саратовта жиберирге керекди дегенинде, жуууклары артыкъ ыразы тѳюйл эдиле. Ол заманда тренер: «Тыймагыыз, кырап тургуыз, сиз аны ол мында турганындан эсе телевизорда кѳбюрк кѳрлюксюз»,- деп, кыаты сѳеледи. Бююнлюкде ол айтханыча болганды. Тамерланы тукуму чемпионатда команданы башха жашларындан эсе аслам кере айтылады. Мында тенгери уа ол келтирген баскетбол майкаланы сѳююп, ѳхтѐмленип киеди.

Тамерлан айтханнга кѳре, Саратовта баскетбол команданы жашлары бек кючюле эдиле, ол аланы кыатларында кыарыусуз кѳрѳнгенди. «Бу

ѳсѳмюм а 1 метр 94 сантиметр эди»,- деп эсгереди жаш.

Алай эки жыл да озгунчу, аны ѳсѳмю да бийик болады, кеси да бек кючюледен бирине саналады. Аны кесине уа арий-тала билмегени, жараулары бош алай угъай, оюмлап этерге итингени сѳбѳлик этгенди. «Командада жѳнгил форвардма. Чыбуулдукъ этеме. «Автодор» мени экинчи юйюмю. Аны кыуумуна кирген жашла бла биз кыарындашлага жашайбыз»,- дейди Беки улуп.

Тренер да аны эрине билмегени, кыарыуу болганы ючюн да жаратып кыойганды. Эки жылдан а ол Тамерланы Россейни жыйымдык командасына жибѳргенди. Алай бла жаш 17-18 жыллыкында РФ-ни чемпионатына кыатышханды, андан сора

Шахматла

Хорламы бла кыууандырганды

Кыбарты-Малкыарны шахматладан бла шашкаладан федерациясы кыууап, Нальчикде шахматны блиц тюрлюсюнден республиканы чемпионаты бардырылганды. Анга районладан бла шахарладан бююнлюкте дери атлары айтыла келген шахматчыла кыатышханды.

Эр кишилен араларында башалага алчылык бермей, Текуланы Эмир эришгенди. Белгилисича, блиц шахматчыла сагыш этерге эм партияны бошарга аз заман бериледи. Орта эсеп бла ол 1-10 минут болады.

Бу жолгу чемпионатха 42 эр киши кыатышханды. Эмир а, аланы барындан да кючю болганын кѳрѳзтѳп, «алтын» кыолу болганды. Озган айда да ол Шахматланы битеудуния кюнѳне жораланып бардырылган эришиуде да 70 спортчу араларында 2-чи жерге чыккан эди.

Теку ул шахмат турнирге 2018 жылдан бери кыатыша келеди. Беш жылны ичинде ол 91 эришиуде кесин сынап, жетишили болганды. СКФО-ну биринчилигинде эм кюнюш республикада бардырылган тюрлю-тюрлю эришиуде Эмир алчылыкны жибѳрмей кыойтып турганды. Бююнлюкде ол республикада кеси жыл санында бек хунерли шахматчыладан бирине саналады.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Журтубуз

Гыйы башы кѳл – эм ариу жерлеген бири

Кыбарты-Малкыарны Курортла эм туризм министерствосу Телеграмныда республикабызны эм ариу жерлери бла дайым шакырейлендиреди. Бу жол анда Черек районну теренинде бийик тауланы арасында орналган эм ариу кѳлден бири – Гыйы башы кѳл – суратланганды.

Орус тилге ол «жайпакъ ташны юсюнде кѳл» деп кѳчюрѳледи. Гыйы башы кѳл ариу кѳк тюрсюню бла сейирди, тѳгерекди, андан бир черек да чыкмайды. Ичинде битимле ѳсмейди, зат жашамайды. Сууну башында жылылык 5-8 градусха жетеди, кышда ол бир-бир жерлеринде тѳбюне дери бузлайды.

Кѳлге жол Огыры Малкыар элени, Чайнашкы эм Туранашкы сууланы жагылары бла барады. Аны бир кесегин внедорожникде этерге боллукъду, алай 2400 метр бийикликден башлап а жаяу барырга тѳшерикди. Туранашкы аууну башына жетгенде, 3200 метр бийикликде, кѳл эм тауланы ариу тизмелери кѳрѳнеди. Алайдан сугга тѳшѳн узакъ тѳююлдѳ, жюз метр чаклы бирди, жолукъ ташыды. Кѳкѳ кышпа учайды, жашыл кырдѳкда атла, якла отлайдыла. Тири солуну, ариу табийгатын сѳйгѳнлени эсперинде бу жер кѳлге кыаллыкды.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия хазырлаганды.

СѢЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Огыры Чегемде эски эл. 8. Чегем ауузда жер аты. 11. Зурнук. 12. Кеф этген ичги. 13. Адамны бетинде ызлары. 16. Эрте таулуланы журютѳн ѳнчѳуледен бири. 17. Метекени юйю. 18. Тѳзюмлюк. 20. Жип. 21. Ким да сукъланган адам. 22. Душманнга чыгарыу. 23. Адам кыарынын тѳйдурур жер. 25. Ингушетияда бек жаш шахар. 29. Жолга чыккыан. 31. Сабан агъачны кесеге. 33. Белгили жазыуучуланы барды аллай китаплары. 35. Ат чапдырып эришиу. 36. Кыошула. 37. Алтын Орданы ханы. 38. Отда турган табага жау атсанг, алай жырлайды.

ѳРЕСИНЕ: 1. Гебенни кысарга жип этилинирик бичен кыалау. 2. Музыка инструмент. 3. Бийлеге мал тутхана. 4. Сабий оюн. 5. Адамны кыагында сыфаты. 6. Байрамда айтылган тилек сѳз. 9. Харекет. 10. Кырууда кюлоп айланган адамга айтадыла былай. 14. Кѳлѳнг кѳтѳрѳлген сезим. 15. Сабийни жукъ анылап башлаган заманы. 18. Бир тюрлю бир сылтау. 19. Кыргыыз батыр. 24. Жумушакъ металл. 26. Ана этерикни толтуруу. 27. Бек иги. 28. Акырын ушакъ этиу. 30. Миксерни иши. 31. Уялууну бир тюрлюсю. 32. Кимге де керекли зат. 34. Аллай кыумач, курт да болады.

Газетни 102-чи номеринде басмаланган сѳзберни жууаплары:

Энине: 1. Чана. 2. Оракъ. 4. Чарх. 6. Сары. 11. Гаммой. 13. Кырча. 14. Кыарангы. 16. Орталык. 19. Айранчы. 26. Азымч. 28. Бай. 30. Адакыа. 31. Асылулык. 32. Сахтиян. 35. Хыйны. 36. Ана. 37. Чалма. 44. Кыуажин. 47. Кыаламан. 51. Алабай. 52. Кыуут. 54. Байтал. 55. Тана. 56. Кыала. 57. Алим. 58. Бора.

ѳресине: 1. Чага. 3. Аяк. 5. Ара. 7. Ышык. 8. Жора. 9. Арба. 10. Сакыа. 12. Март. 15. Алчы. 17. Лак. 18. Кыар. 19. Ант. 20. Рум. 21. Алан. 22. Алам. 23. Сырыйна. 24. Чайхана. 25. Адмирал. 27. Таулу. 29. Ораза. 33. Ахшы. 34. Гара. 38. Таж. 39. Кыан. 40. Жакъ. 41. Бал. 42. Жума. 43. Сант. 45. Агъаз. 46. Уууз. 48. Азан. 49. Мант. 50. Алма. 52. Кыул. 53. Тал.

Эсепте

Биригиу ишин
башларыкыды

Жууукь заманда Тырнауузда гипсден кзурулуш материалла этген «Каббалкгипс» биригиу продукциясын чыгарып башларыкыды. Ол бир кыауум жылны тохтап турганды, энди уа кыралда белгиле «Эко-Золопродукт» инвесторну хайырында ишин жангыртырыкыды.

Эсге сала айтсак, быйыл майда КъМР-ни Башчысы Казбек Коков «Эко-Золопродукт» биригиуно таматасы Фархад Исмаилов бла тобешгенде, аны заводну аягы юсюне салуу жаны бла инвестпроектине биосурегенди. Алай бла бюгонлюкде оборудованины иштериге хазырлай турадыла, кадрла аладыла, ызы бла сырьёну кызарча, жарашдырыча эм абериле чыгарырача мадар этилликти.

– Предприятияны кесини гипс кызган жери барды. Завод республиканы экономикасын айнытууга эм кыралны да кзурулуш материалла бла жалчытыуда, ол санда импортну алышындырыуда, ахшы кышумчулукь этерикди. Биринчи жылда окуна мында эки жюз адам урунурга онг табарыкыды эм бюджетге да ахча теленип башланырыкыды, – деп билдиргенди республиканы оючуусу.

Андан сора да, бир кыауум заманны тохтап туруп, Чегемде макарон эм мияла этген предприятияла да ишлерин жангыртырдыла. Аны баш сылтауларындан бири уа кыралны бла бизнесни арасында

Спорт мекам ачыллыкыды

КъМР-ни Кзурулуш эмда жашау журткоммунал мюлк министрствосундан билдиргенерича, жууукь заманда Нальчикде шёндогюлю пятиборьядан жаруула бардырыгьа жарашан биринчи спорт комплексы ачыллыкыды.

Саулай республикагьа магьаналы мекамны кзурулуш «Демография» миллет проектге эм «Спорт жашауу мардасы» федерал програмга кере бардырылады. Аны чеклеринде

спорт объектледен тышында инфраструктура да жангыртыллыкыды. Быллай башламчылыкны баш магьанасы жамауатны физкультура бла спортха саулыкьу жашаугьа сейирин ёсдюорууде.

– Саулай алып айтханда, комплекс ишлеп башларгьа хазырды. Бусагьатда ууакь-тюек жумушланы тамамлап кюрешёбиз. Объект кесине кере сейирди, ол себепден аны кзурулушуна сююп кьатышханма. Быллай магьаналы проектни бардырыгьа эм спортну айнытуугьа да кышумчулукь этгениме бек ыразыма, – дейди подряд организацияны таматасы Мухамед Карамурзов.

Спорткомплексде фехтованиядан, ушкюкдан атдырудан, сууда жюзюуден кружокла ишерикдиле. Аны алтмыш кьараучугьа улуу залы, тренажёр бёлюю, сегиз ызы бла бассейни эм пневматика сауутдан атдыргьан тири да боллукьду.

«Искож» микрорайонда жашагьан Надежда Кузьмицкая айтханга кере, ала бассейни ачылырын ашыгьып сакьлайдыла. «Ачтыханымдан сора сыртым кьыйнап кьыймайды. Шахарны бирси жерлеринде орналгьан спорткомплексге улуу бла барыргьа онгум жокьду. Аны себелли кьатыбызда бассейни бла омакь спорт ара ишленеригине кьууанганма. Энди спорт бла тири кюреширге эм тийишли халда реабилитация ётерге да онг табарыкьма», – дейди ол.

Ал жанында –
кьоркьуусузлукь

Кёп болмай «Россети Северный Кавказ» – «Каббалкэнерго» биригиуно специалгистери школчула тири хайырланган жюзден аслам объекте кьоркьуусузлукьну жалчытылыныуна кьаргьандыла. Аны юсюнден бизге биригиуно пресс-службасындан билдиргендиле. Аслам эс мектелени эм сабийле ойнаган майданланы кьатында ток ызыланы (ЛЭП), трансформатор подстанцияланы болумларына берилгенди.

Кьарауун кезиунде электрокюк бла байламлы бир кыауум бузукьлукь ачыкьланганды. Сёз ючюн, солурга олтурурча шинтикле, токөнчикле эм киркипчик атхан орунла ток ызылга жууукьда негда аланы тюплеринде орналгьандыла. Аланы хар бири бла байламлы акт жарашдырылгьанды эм бузукьлукьланы кетерича иелерине да билдирилгенди.

Сабийле ачымазча профилактика бардырыгьа «Россети Северный Кавказ» биригиу не заманда уллу эс буралды. Аны бла байламлы энергетикле жыл сайын школчула бла аныгьатуу иш бардырыдыла. Аллай ачыкь дерселени кезиунде кьоркьуусузлукьну жорукьларын эслерине саладыла. Ол санда юйде электроприбора бла кюреширге эм ток ургьан инсаннга биринчи медицина болушлукь берирге юйретедиле.

Эсгертиу

Сакьлыкь изленеди

Кьабарты-Малкьарны Оператив штабы республикада жашагьанланы эм кьонакьланы Билимин кюню, Нальчик шахарны кюню эм Кьабарты-Малкьарны кьыраллыкьны кюню бла алгышлайды эм адамланы эсли болургьа, терроризмге кьажу жорукьланы унутмазгьа чакьырады.

Штабда эсгертедиле:

- тегерекде адамлага кьоркьуу салган эм кьыйын болумлага келтирген ишле этмегиз;

- автотранспортугьануу жагызда белгиленген жерледе кююгьуз;

- ишеклики туудурган затланы, автомобильлени эслесегиз, хазырлангьан террактланы, адамлада чачдырыучу затла неда сауут-саба болгьаныны, аманлыкь этерге хазырланган инсанланы юслеринден эшитсегиз - мычмай право низамны сакьлаучу органлагьа эм эск-

треныл службалагьа билдирегиз;

- право низамны сакьлаучу органланы келечилерини эм асламлы жыйылыуаны бардыргьанда кьоркьуусузлукьну жалчытыр ючюн жууаплы адамланы законлу излемлерин толтуругьуз. Хар келген информация тынгьылы тинтиликди, битеу билдиримлеге кере жамауатха кьоркьуу чыкьмазча мадарла этилликти.

Оператив штаб билдириу этген инсанланы атларын жашырылгыкьды.

Билдириулене бу телефонла бла этерге боллукьду:

- КъМР-де Оператив штаб: **48-15-48**;

- КъМР-де ФСБ-ны управлениасы: **48-15-81** (ышануулукьну телефону);

- КъМР-де МВД: **40-49-10** (дежурный бёлюм), **49-50-62** (ышануулукьну телефону);

- КъМР-де СУ СК: **77-64-22** (ышануулукьну телефону);

- МЧС-ни КъМР-де Баш управлениасы: **39-99-99** (дежурный бёлюм).

КъМР-ни Оператив штабы.

Шимал Кавказ
кюн сайынЖандауурлукьну
жорукьлары бла

Халкь фронтну Шимал Осетияда регион бёлююмо кёп сабийли эм айныуларында энчиликтери болгьан сабийлини ёсдюорген 50 юйюрге аланы школгьа хазырларгьа болушканды.

Жандауурлукь иш «Школгьа бирге» деген акцияны чегинде бардырылгьанды. Аны ётдюоруге себеплики «Кёп сабийли юйюрлени биригиулер» жамауат организация этгенди. Алай бла сабийлеге окууу керекле, кыаламла, дефтерле, портфелье, школгьа эм физкультурагьа барыгьа кийимле алынгандыла.

Мектепле бир
сменнге кёчерикдиле

Кьабарты-Малкьарны жарыкьландырыу эм илму министрени орунбасары Екатерина Мисостова билдиргеннге кере, 2023 жылгьа республиканы мектеплери бир сменнге кёчерикдиле.

Быйылгы окууу жылда юч жангы школ ишлеп башларыкыды: Кубада, Нарткьалада бла Прохладныйде. 2023-2025 жыллада дагыда 19 мектепни кзурулушлары ахырына жетерикди, алада 11,5 минг сабийге жерле боллукьдула. Бытыр 19 школгьа тынгьылы ремонт этилгенди, 2023 жылны ахырына дагыда 40 мекям жангыртыллыкыды.

Социал объекте кёбейирикдиле

Кьарачай-Черкесде «Архыз» курортну сатыудан тюшен ахчагьа социал магьаналы объектлени эм инженер инфраструктураны ишлерге белгиленеди. Аны юсюнден Россияны Правительствосуну сайтында вице-премьер Александр Новак регионну башчысы Темурезланы Рашид бла тобешиюуден сора айтылгьанды.

Вице-премьер жылны битеу кезиулеринде ишлеген «Архыз» курортну айнытуу бла байламлы ведомстволары коммиссияны жыйылыуун да бардыргьанды. Аны эсеплерине кере уа, жууаплы адамлагьа кьысча заманы ичинде планы жарашдырыгьа, быйылдан кеч кьыймай инфраструктура объектлени кзурулушларын ахырына жетдирирге, республикада аэропортну эм Архыз–Красная Поляна автомобиль жолну ишлеу бла байламлы эсертюулене хазырларгьа буюргьанды.

Юйретючулени белгилерикдиле

Ставрополь крайны губернатору Владимир Владимиров сабийлини фахмуларын ачыкьлай, айныта билген устазла «Ставрополь крайны билим беруиюю сыйлы насыятчысы» деген белги бла саугьаланырыкьларын билдиргенди. «Белгиле быйылдан башлап бериликдиле, биринчи саугьалаула Устазны кюнюнде боллукьдула», – дегенди ол.

Ставропольда педагогика конференцияда Луганск Халкь Республиканы Антрацитовский районуну мектеплерини келечилери да болгьандыла, ала бла бирге ишлеуно юсюнден келишимле тауусулгьандыла. Жыйылууда кьыралда кийирилген билим беруу мардалагьа кере ишлеу сюзюленди, ол жаны бла жангы субъектлеге болушлукь этиллиги да айтылгьанды.

Трамвай ызыланы игилендирикдиле

Пятигорск шахар-курортда трамвай ызыланы жангыртыр муратлыдыла, ондан тышында трамвайланы кеслерин да алышындырылгыкьдыла.

Бусагьатда аны юсюнден кьагытла жарашдырыла турадыла, ала РФ-ни Правительствосуну кьараууна 2023 жылда декабрьны ахырына дери жибериликдиле. Транспорт жаны бла министерство бу башламчылыкны кьыбыл кёргенди. 2024 жылдан а ток ызда да игилендирикдиле.

Шахарда трамвайла 1903 жылны кюнюнде жюрюп башлагьандыла. Бюгонлюкде составха аслам вагон киреди, аладан эм жангылары хайырлануугьа 20 жыл мындан алгьа берилгендиле.

Басмагьа **КУЛЬЧАЛАНЫ**
Зульфия хазырлагьанды.

Газетни келир номери 5 сентябрьде чыгарыкьды.

Учредительле: Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламенти бла Правительствоу

Баш редактор КьОНАКЬЛАНЫ Хасан
РЕДКОЛЛЕГИЯ: ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторун орунбасары), ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат (баш редакторун орунбасары), ТОКЬЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь), МУСУКАЛАНЫ Сакинат, ТИКАЛАНЫ Фатима, ТРАМЛАНЫ Зухура, УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА: Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторун орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-03-24. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52. Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин кзуруулау жаны бла Кьабарты-Малкьар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди. Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - П 5893 Газетни басмагьа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди. Газет "Издательство "Южный регион" ООО-ну типографиясында басмалангьанды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 5а
--

Номерге графикге кере 19.00 сагьатда кьол салынады. 20.00 сагьатда кьол салынгьанды. ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЬАРГЬАНЛА: Мокьаланы Зухура - дежурный редактор, Кучукьланы Сафият, Кетечиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Зезаланы Лида (1,2-чи бетле) Ахматланы Люаза, (3,12-чи бетле), Гелаяны Валя (4,9,10,11-чи бетле) – корректорла. Тиражы 1484 экз. Заказ № 1900 Багьасы эркинди.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ: 360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5 электронный почтаасы: elbor_50@mail.ru
